

Conflictstof

De voorbereiding van de begroting 1982 heeft de tegenstellingen die er bij de kabinetsformatie reeds lagen in het sociaal-economische vlak, op de spits gedreven. Al eerder bleek het de grootste problemen op te leveren de eisen op economisch, financieel en sociaal gebied met elkaar te verzoenen, maar nu er moet worden bezuinigd zonder dat er een werkgelegenheidsplan is waarin het economisch gewenste, het financieel haalbare en het sociaal aanvaardbare tegen elkaar kunnen worden afgewogen, is een breekpunt nabij. Zelfs al zou het lukken afspraken te maken waar alle bij de kabinetsformatie betrokken partijen mee kunnen leven, dan is duidelijk dat voor het nieuwe kabinet op sociaal-economisch gebied de conflictstof heel hoog zal blijven opgestapeld. Want hoewel het financieel-sociaal-economische beleid natuurlijk voor gezamenlijke verantwoordelijkheid komt, kan niet alles in een akkoord vooraf worden geregeld en zal het in de praktijk van het werkgelegenheidsbeleid wel degelijk verschil maken of de prioriteiten van Economische Zaken, Sociale Zaken of Financiën de overhand krijgen. Deze liggen immers allerminst op één lijn. Elk van de drie departementen heeft zijn specifieke invalshoek die in het beleid moet worden gerepresenteerd.

Heel globaal zou men kunnen zeggen dat het Ministerie van Economische Zaken (EZ) allereerst de belangen van het bedrijfsleven in het beleid probeert te laten doorklinken. Zoals bekend is er vooral de laatste anderhalf jaar een brede consensus ontstaan over de noodzaak de concurrentiekracht van de industrie te versterken en de industriële structuur te verbeteren. Niemand betwist dat het industriebeleid een centrale plaats moet innemen in het sociaal-economische programma van een nieuw kabinet. De grote lijnen van dit beleid zijn beschreven in het rapport van de commissie-Wagner waarin door commissieleden van uiteenlopende maatschappelijke achtergrond werd opgeroepen tot een nieuw industrieel elan. Dit rapport zou in de kabinetsformatie een belangrijke rol moeten spelen. Naast gerichte impulsen door een nieuw op te richten Maatschappij voor Industriële Projecten wordt de nadruk gelegd op een voorwaardenscheppend beleid waarin knelpunten voor de industrie worden weggenomen en kosten worden verminderd, o.a. door loonmatiging en beperking van de sociale uitkeringen. Innovatie, investeringsherstel, concurrentievermogen, exportbevordering en opvoering van de produktiviteit zijn trefwoorden. Voor directe bevordering van de werkgelegenheid daarentegen is nauwelijks ruimte gereserveerd. Hoe belangrijk het industriebeleid ook is voor economisch herstel, veel nieuwe arbeidsplaatsen zullen er in de industrie niet bijkomen. Het zou al mooi zijn als de afbrokkeling van de industriële werkgelegenheid tot stilstand zou kunnen worden gebracht.

Heel anders is de positie van het Ministerie van Sociale Zaken (SoZa). De minister van Sociale Zaken is de eerst verantwoordelijke bewindsman voor de werkloosheidsbestrijding. Tevens bevinden het arbeidsvoorwaardenbeleid en het sociale-zekerheidsbeleid zich in zijn portefeuille. De minister van Sociale Zaken staat voor de ondankbare taak de impopulaire maatregelen die uit het economische-structuurbeleid voortvloeiën, ten uitvoer te brengen. Hij zal naarstig moeten zoeken naar alle mogelijkheden om het werkloosheidscijfer zo snel mogelijk terug te dringen, al is het alleen maar om in het overleg

met de sociale partners niet met lege handen te staan wanneer inkomensoffers moeten worden gevraagd. Bij EZ zijn werkgelegenheidsgaranties evenwel niet te krijgen; de minister moet zelf op zoek naar alternatieven. Verdeling van de werkgelegenheid, arbeidstijdverkorting, werkgelegenheidsafspraken en arbeidsplaatsenplannen komen uit zijn koker te voorschijn. Maar zodra een maatregel de bewegingsvrijheid van de industrie dreigt te beperken, ligt een conflict met EZ op de loer.

Dwars door dit spanningsveld van het economisch wenselijke en het sociaal aanvaardbare heen lopen de activiteiten van het Ministerie van Financiën, dat verantwoordelijkheid draagt voor het opstellen en bewaken van de verschillende begrotingen. Gegeven de labiele financiële positie van het rijk is op dit departement bijna alles erop gericht het financieringstekort te verminderen. Evenzeer als het industriebeleid en het arbeidsvoorwaardenbeleid wordt dit van belang geacht voor het bestrijden van de werkloosheid en het verbeteren van de economische structuur. EZ en SoZa moeten daarbij echter, net als alle andere departementen, zo kort mogelijk worden gehouden.

Het is duidelijk dat vanuit de verschillende invalshoeken van de betrokken departementen de accenten in het beleid heel verschillend worden gelegd, ook al gaat het om een en dezelfde doelstelling: het terugdringen van de werkloosheid. Natuurlijk vindt er coördinatie plaats en wordt getracht de verschillen in benadering met elkaar te verzoenen ten einde tot een afgewogen werkgelegenheidsbeleid te komen. Maar mocht een CDA-PvdA-D'66-kabinet tot stand komen, dan is duidelijk dat de individuele bewindslieden in de sociaal-economische driehoek een onderling conflicterende specifieke inbreng in het beleid gestalte zullen proberen te geven. Reeds in de kabinetsformatie zijn daarvoor de stellingen betrokken en de krachtsverhoudingen afgetast (denk aan de competentiekwestie tussen Den Uyl en Terlouw).

In hetzelfde beeld van onderlinge positiebepaling passen ook de adviezen die op verzoek van het CDA bij het Centraal Planbureau, De Nederlandsche Bank en de sociale partners zijn ingewonnen over de voorstellen van de informateurs. Noch de economische, noch de financiële, noch de sociale beleidsconclusies konden in de ogen van de adviseurs genade vinden. CPB-directeur Van den Beld twijfelde aan het realiteitsgehalte van de voorziene extra investeringen in de komende kabinetsperiode; de directie van De Nederlandsche Bank vond het tempo van verlaging van het financieringstekort volstrekt onvoldoende en van de sociale partners wezen de werkgeversorganisaties de conclusies zonder meer af, terwijl de werknemersorganisaties zich terughoudend opstelden. De minste kritiek ondervond nog het sociale aspect, maar de sociale-uitkeringsgerechtigden beschikken eenmaal niet over een belangenorganisatie -- aan hen werd geen advies gevraagd.

Daarmee liep de poging van de informateurs Lubbers, De Koning en Van Thijn om in het financieel-sociaal-economische vlak het onverzoenlijke te verzoenen, spaak en kwam een breekpunt nabij. Wanneer toch een compromis mocht worden bereikt, dan zullen echter de tegenstellingen in de volgende kabinetsperiode zeker opnieuw de kop opsteken.

L. van der Geest